

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

Psychoanalytische therapie «à la carte»

Verslag van

Wat werkt er nu in de psychoanalytische therapie? [Mortsel, 26 april 2008]

BEA DOCX

In de warme sfeer, eigen aan de studiedagen van de Belgische School voor Jungiaanse Psychoanalyse, brachten twee sprekers elk een boeiende lezing. Myriam Van Gael benadrukte dat ze sprak als psychoanalytisch therapeut en dat ze haar ervaring had opgedaan op een afdeling klinische psychotherapie voor patiënten met ernstige persoonlijkheidsproblemen. Haar inspiratiebron is het werk van Kernberg en Fonagy. Als klinisch psycholoog voelt ze ook de noodzaak om theorievorming te funderen op degelijk wetenschappelijk onderzoek. In haar betoog was verontwaardiging hoorbaar over de houding van de klassieke analytici: enerzijds maken zij gebruik van het werk van Kernberg en Fonagy omdat zij door degelijk onderzoek proberen aan te tonen dat psychoanalyse werkt, anderzijds kijken ze bevreemd of met weerzin naar de actieve rol die de therapeut toebedeeld krijgt. De vraag of de werkzame factor in de behandeling inzicht is of de therapeutische relatie, wordt tegenwoordig algemeen beantwoord met: «Beide, namelijk inzicht verwerven in wat er gebeurt in de therapeutische relatie.» Ondanks deze consensus is er een groot verschil in therapeutische houding al naargelang de analyticus meer inzicht- of relatiegeoriënteerd werkt. Van Gael gaf een kort overzicht van twee onderzoeken: het grote Stockholm Out-

come of Psychotherapy and Psychoanalysis project (STOPP) en het heronderzoek door Blatt van de gegevens van het Menninger-onderzoek (*Psychoanalysis — With whom, for what and how? Comparisons with psychotherapy*, 2004). Uit het eerste onderzoek bleek dat psychoanalytische psychotherapie met een klassiek psychoanalytische attitude niet werkt. Bij psychoanalytische psychotherapie is een meer tegemoetkomende, actieve betrokkenheid nodig. De spreker vroeg zich af of een analyticus dan wel in staat is om psychoanalytische psychotherapieën te doen en of in de opleiding tot psychoanalytisch psychotherapeut niet te veel de klassiek-analytische waarden en idealen worden doorgegeven.

Het tweede onderzoek wees uit dat anacritische patiënten meer vooruitgang boekten met psychoanalytische psychotherapie en introjectieve patiënten met psychoanalyse. Hieruit concludeerde de spreker dat er minder gesproken moet worden over het al dan niet «analyseerbaar» zijn van patiënten. Men zou het moeten hebben over welk type analyse bij een bepaalde patiënt kan «werken» of misschien zelfs over welk soort analyticus voor een bepaalde patiënt zou kunnen «werken». Van Gael stelde dat, dankzij de toenemende aandacht voor mentale processen, het indicatieterrein van de psychoanalytische therapie gelukkig is uitgebreid. Bij patiënten die niet beseffen dat hun gevoelens, gedachten en verlangens mentale representaties zijn die niet helemaal samenvallen met de werkelijkheid, moeten strategieën en technieken worden aangewend die mentalisatie bevorderen, de «kleine interpretaties» van Fonagy. De houding van de therapeut is actief bevragend, uitzoekend, construerend. Hij toont ook hoe hij zelf denkt. Deze invalshoek is duidelijk niet klassiek analytisch.

Naast veranderingen in mentale processen moeten ook veranderingen in mentale

representaties bewerkstelligd worden. Van Gael meende dat hiervoor de wederzijdse impact die therapeut en patiënt op elkaar hebben bekeken moet worden. Het onderzoek naar het analytisch proces van Enrico Jones en Stuart Ablon (*On analytic process*, 2005) schraagt deze stelling. Interactiestructuren worden door patiënt en therapeut samen gecreëerd. Via de overdrachtsrelatie probeert de therapeut de patiënt te begrijpen en eventueel te duiden. Maar dit is verre van evident, ook voor bekwame therapeuten.

Met «Psychoanalysis is about flow», een gezegde van Agnes Nin, kondigde Mia Nijsmans een betoog aan dat voor mij analytisch klonk. Ze sprak over het kleiniaans geïnspireerde werk van Betty Joseph (*Psychic equilibrium and change*, 1989) en over de inzichten van Anne Alvarez (*Live Company*, 1992).

Joseph geeft aan dat afgunst en paranoïde angsten veranderingen in het psychisch functioneren tegenhouden. Omdat de perfecte voeding/moeder niet gevonden wordt, blijft de deur gesloten voor goede objecten. De patiënt probeert de analyticus te laten meespelen in zijn afweersysteem. Deze kan proberen door hier-en-nu-overdrachtsinterpretaties weer beweging te krijgen in het gesloten paranoïde systeem. Deze interpretaties sluiten zeer dicht aan bij het affect van de objectrelatie; het gaat over ervaren, niet over weten.

Alvarez stelt dat het *containing*-model van Bion tekortschiet omdat het te eenzijdig het ontvangen van negatieve affecten benadrukt. Haar werk met moeilijke, verwaarloosde patiënten heeft haar geleerd hoe belangrijk het is ook hoop te *containen*. Zij noemt dit «reclamation», wat staat voor actief uitreiken, het leven terughalen, *live*

company of het aanwezig stellen van een goed object. Laten herleven of «regeneration» is een lang proces. Afweer wordt anders bekeken. Zo betekent omnipotentie bijvoorbeeld het begin van potentie en obsessies zijn ook herstelsignalen. Immers frustratie kan enkel stimulerend werken als er een beeld van een goede borst aanwezig is.

Welke implicaties hebben deze bedenkingen voor de techniek? Nijsmans zag in de directe hier-en-nu-interpretaties een aantal gevaren. Wordt het onbewuste hierdoor juist niet aan banden gelegd en de directheid van het affect beknot zodat de afweer toeneemt en de intermediaire ruimte kleiner wordt? Ze zag daarom meer heil in een natuurlijke houding, die geïnspireerd is door moeder-kindobservaties. «Amplificatie» is hier een sleutelwoord: iets dat impliciet aanwezig is verwoorden, een keerzijde belichten, betekenis toevoegen, geen afgewerkte producten aanreiken, de mentale speelruimte openhouden om weer beweging in gang te zetten en te onderhouden. Met Alvarez pleitte ze ervoor het hele plaatje te blijven zien, dus ook de hoop vast te houden. Er is pijn en lijden, maar ook vreugde. Er is verleden, heden en toekomst. Dit vereist ontvangen en actief uitreiken zodat een goed object tot stand kan komen. Reparatie is slechts mogelijk als de analyticus ontvankelijk is voor de herstelpogingen van de patiënt. Doordat de psychoanalyse gerijpt is, zo stelde Nijsmans, is deze natuurlijke houding mogelijk.

De discussie nadien was een «moment of meeting» met veel persoonlijke inbreng van de aanwezigen. Het was een zeer geslaagde studiedag, die aanzet om kritisch te blijven denken over ons analytisch werk!